
Referat

For møte i hovedkomiteen

Dato: 2. mai kl. 10.00- 17.00, 3. mai kl. 9.00-15.00

Sted: Hotel Bristol, Kristian IVs gate 7, Oslo

Møteleder: Jan Alexander

Deltakere

Fra hovedkomiteen: Jan Alexander (leder), Gro-Ingunn Hemre (nestleder mat) (fram til kl. 11 3.5.), Vigdis Vandvik (nestleder miljø), Edel Elvevoll, Merete Hofshagen, Inger-Lise Steffensen, Dag O. Hessen (fram til kl. 11 3.5), Taran Skjerdal, Asbjørn Magne Nilsen, Johanna Bodin, Ellen Bruzell, Trine Husøy (kun 2.5), Helle Katrine Knutsen, Åshild Krogdahl, Tor A. Strand (kun 3.5), Gaute Velle, Yngvild Wasteson

Forfall: Angelika Agdestein, Trond Rafoss

Øvrige deltagere fra komiteen: Lene Frost Andersen (faggruppen for ernæring, dietetiske produkter, ny mat og allergi, sak 12)

Fra Mattilsynet: Kari Bryhni, Hilde Nordli

Fra Miljødirektoratet: Ingvild Riisberg

Fra Helsedirektoratet: Ole Berg (deltok på sak 5, 8 og 12)

Fra sekretariatet: Harald Gjein (direktør), Danica Grahek-Ogden, Bente Mangschou (sak 3), Gro Haarklou Mathisen (2.5), Hilde Mellegård, Christine Parr (sak 12) Kirsten Rakkestad (sak 12), Ville E. Sipinen (sak 3), Merethe Aasmo-Finne

Mandag 2. mai

1. Velkommen, habilitet og godtgjøring

Jan Alexander ønsket velkommen til dag en av møtet. Ingen momenter ble meldt inn av møtedeltakerne til spørsmål om habilitet.

2. Godkjenning av møteinnkalling og dagsorden

Møteinnkalling og dagsorden ble godkjent uten endringer. Referatet fra møtet 17. februar er tidligere godkjent av hovedkomiteen, og publisert på vkm.no.

3. Kunnskapsbehvrapportene

Framtidige kunnskapsbehov

Mattilsynet og Miljødirektoratet har bedt VKM om å løfte fram viktige tema for nye oppdrag under EUs grønne giv, og andre overordnede strategier for grønn omstilling, klima og miljø. Målet med rapporten er å oppsummere sentrale kunnskapsbehov innenfor områdene dyrehelse, dyrevelferd, plantehelse, human helse og biologisk mangfold, belyse VKMs områder i et Én helse-perspektiv og løfte fram kompleksiteten og utfordringene med det grønne skiftet. I tillegg til å være et mulig utgangspunkt for nye bestillinger fra oppdragsgiverne, vil rapporten også være en kilde til mulige tema for VKMs selvinitieringer.

På møtet presenterte prosjektgruppen en foreløpig skisse til rapport. Hovedkomiteen gav sin tilslutning til forslaget til overordnet struktur på rapporten, men understreket behovet for en nærmere beskrivelse av norsk matproduksjon, inkludert selvbergingsgrad. Valget av drivere som er sentrale for den grønne omstillingen og utvikling av bærekraftige matsystemer, må begrunnes og utvides, og miljøbelastningen som matsystemene representerer må vies større oppmerksomhet i rapporten.

Gjentakende kunnskapsbehov

Prosjektleder presenterte status og utfordringene med rapporten som skal oppsummere gjentakende kunnskapsbehov avdekket i VKMs tidligere vurderinger. Hovedkomiteen ble bedt om innspill på inndeling/disposisjon av dokumentet og om tekstbidrag fra de ulike faggruppene på gjentakende kunnskapsbehov.

Hovedkomiteen besluttet at rapporten skal ta utgangspunkt i og ha samme oppbygging som forrige rapport fra 2018. Kunnskapsbehov omtalt i tidligere rapporter og nyere innspill skal sammenstilles, og det skal utarbeides tekster på overordnede kunnskapsbehov fra hver faggruppe.

Vedtak

Videre prosess

- Mai: Faggruppene gir innspill på forslag til kunnskapsbehov på sitt område til begge rapportene
- Juni: Prosjektgruppene reviderer og ferdigstiller rapportutkastene

- 20. juni: Rapportutkastene sendes til medlemmene av hovedkomiteen for kommentering
- Ca 20. august: Rapportene behandles og godkjennes på et eget møte i hovedkomiteen
- September: Begge rapportene publiseres på vkm.no. I tillegg skal rapporten om framtidige kunnskapsbehov visualiseres ved hjelp av publiseringsverktøyet «Storymaps».

4. Overvåking av fremmedstoffer – sluttbehandling

Hensikten med prosjektet er å utarbeide et verktøy som Mattilsynet kan bruke til å velge/prioritere hvilke kjemiske stoffer som skal overvåkes i hvilke matvarer. Hovedproduktet er en Excel-fil hvor man kan søke på en matvare og få opp alle stoffene hvor denne matvaren er en viktig kilde til eksponering, og hvor man kan søke på et stoff og få opp alle matvarene som er viktige kilder til eksponering for dette stoffet. Det utarbeides også en rapport hvor utarbeidelsen av Excel-filen er beskrevet, og hvor det gis mer utfyllende beskrivelse av basiskosthold og prøvetaking.

Utkast til rapport og Excel-fil var sendt ut i forkant av møtet. Innspill ble gjennomgått og diskutert, behov for revisjon ble avklart.

Vedtak

Excel-fil og rapport ble godkjent for publisering etter at revisjonene er gjort. Endelige versjoner sendes til hovedkomiteen.

5. Orientering om vurderingen av dioksiner og dioksinlignende PCB (dl-PCB)

VKMs pågående prosjekt på risikovurdering av dioksiner og dioksinlignende PCB (DL-PCB) i mat ble presentert. Risikovurderingen publiseres den 11. mai. Dette prosjektet henger tett sammen med «fiskeprosjektet».

Dette er gjort:

- VKM har beregnet den norske befolkningens eksponering for dioksiner og DL-PCB fra kosten.
- VKM har vurdert risiko ved følgende scenarier:
 - kosttilskudd med marine oljer
 - reinsdyr

- krabbe
- lever fra fisk
- lever fra storfe og svin
- VKM har vurdert helsemessige konsekvenser av å få i seg mer dioksiner og DL-PCB enn det som er fastsatt som tålegrense, både knyttet til varighet og grad av TWI-overskridelse.
- VKM har identifisert faktorer som kan bidra til å redusere den norske befolkningens eksponering for dioksiner og DL-PCB.

Oppdraget og resultatene ble presentert og diskutert.

6. Nytt fra sekretariatet

Ny vitenskapskomité 2022-2026, reviderte vedtekter mm.

Harald Gjein orienterte fra arbeidet med oppnevning av ny vitenskapskomité. Etter søknadsfristens utløp 3. mars har en uavhengig nordisk bedømmelseskomité vurdert kandidatenes vitenskapelige kompetanse. Sekretariatet jobber nå med innplassering i faggrupper og hovedkomité, og tar sikte på å sende over innstillingen til Helse- og omsorgsdepartementet i andre halvdel av mai. Oppstartsseminaret for den nye komiteen blir 19.–20. september.

VKMs vedtekter er revidert og er nå til endelig godkjenning i HOD. De største endringene er knyttet til oppdatering av VKMs oppdragsområder/mandat.

Sekretariatet jobber også med oppfølging av henvendelsen fra Forskningsinstituttene fellesarena og fellesmøtet med kunnskapsinstitusjonene tidligere i år.

Status porteføljer

Sekretariatet orienterte kort om pågående og kommende oppdrag fra Mattilsynet, Miljødirektoratet, Helsedirektoratet og Statens legemiddelverk.

Pågående saker

- Risikovurdering av kombinasjonseffekter av plantevernmidler – funn i enkeltprøver
- Jod-vurdering foreslåtte maksimumsgrenser i kosttilskudd (utsatt)
- Dyrevelferd hos fjørfe i Norge – kunnskapsoppsummering
- Risikorangering av fremmedstoffer i mat – hvilke matvarer er relevant å overvåke?
- Dioksiner i maten til den norske befolkningen
- Fisk i norsk kosthold – nytte- og risikovurdering
- Kaliumklorid som erstatning for salt – vurdering av nytte og risiko (utsatt)

- Overvåking av antimikrobiell resistens i ikke-kliniske miljøer i et En helse-perspektiv
- Hold av tamkatt – risiko for biologisk mangfold og redusert dyrevelferd
- Risikovurdering av havnespy (fase II)
- Vurdering av risiko for biologisk mangfold, dyrevelferd og dyrehelse ved utsetting, oppdrett og innførsel av fasan og raphøns til trening av jakthund og jakthundprøver

Løpende oppdrag

- Risikovurdering av "andre stoffer"
- Helse- og miljørisiko og sameksistens for GMOer og avledete produkter som søkes godkjent under EU-forordning 1829/2003/EF
- Helse- og miljørisiko for GMOer som søkes godkjent under EU-direktiv 2001/18/EF
- Miljørisiko av legemidler som inneholder eller består av GMO:
 - Søknader om klinisk utprøving
 - Søknader om markedsføringstillatelse
- Helse- og miljørisikovurderinger av mikrobiologiske produkter
- Vitenskapelige vurderinger knyttet til søknader om innførsel og utførsel av CITES liste 1-arter
- Helse- og miljørisikovurderinger av makroorganismer til plantevern

Kommende oppdrag

- Triploid lakseproduksjon – kunnskapsstatus om oppdrettslaksens helse og velferd
- Vårjakt på ender – effekter på biologisk mangfold og dyrevelferd
- Mål og tiltak for utvalgte rødlistede sjøfugl i Norge
- Vurdering av hvilke vekstmedier for planter som medfører størst sannsynlighet for innførsel av fremmede, skadelige organismer til Norge
- Miljømessige konsekvenser og alternative metoder for å produsere steril laks
- CITES CoP 19 - Vurdering av kunnskapsgrunlaget for listing av arter
- NDF Papilionidae spp.

EFSA

Harald Gjein orienterte fra siste møte i EFSA's Advisory Forum (AF) 6. -7. april. Han fremhevet spesielt at kontaktpunktene, som skal fremme utveksling av informasjon og kunnskap mellom EFSA og medlemslandene og bidra i fellesprosjekter, vil få en enda viktigere rolle i tida framover. Gjein viste også til at EUs pollinatorinitiativ fra 2018 nå er under revisjon. Situasjonen for pollinerende insekter er dramatisk, og målet med den oppdaterte satsingsplanen er å få på plass målrettede tiltak mot viktige drivere som habitatpåvirkning, kjemikalier (inkludert plantevernmidler) og fremmede, skadelige arter.

På AF-møtet presenterte Gjein oppdragene på risikovurdering av dioksiner og dioksinlignende PCB (dl-PCB) og nytte- og risikovurderingen av fisk i norsk kosthold. Det er

stor interesse for disse rapportene, og det legges opp til et møte mellom EFSA og VKM til høsten der fisk skal stå på agendaen.

På EFSA's konferanse ONE2022 - health, environment, society, som går av stabelen 21.-24. juni, vil Harald Gjein presentere VKMs samfunnsoppdrag, organisering og deler av porteføljen, og delta i en påfølgende panelsamtale.

7. Orientering om PARC

PARC er Horizon Europe-prosjektet "European Partnership for the Assessment of Risks from Chemicals". PARC er et forsknings- og innovasjonsprosjekt hvor hensikten er å forbedre risikovurdering av kjemiske stoffer. Prosjektet dekker både effekter på human helse og på miljøet. Det er nærmere 200 vitenskapelige partnere fra 28 land med, i tillegg til EFSA, EEA og ECHA. VKM deltar i arbeidspakken som heter «Innovation in regulatory risk assessment».

8. Nytt fra oppdragsgiverne

Mattilsynet

Mattilsynet ved Kari Bryhni orienterte om hvordan krigen i Ukraina treffer etaten, status på bestillinger til VKM våren 2022, samt om nytt dyrehelseregelverk (trådte i kraft 28.04.22 og fokuserer på forebygging fremfor behandling). Mattilsynet er oppmerksom på at det er litt "tørke" i bestillinger til VKM (det har nylig vært endringer i organisasjonen). Mattilsynet orienterte også om et pågående utbrudd av sykdomsfremkallende bakterier i engangsvaskekluter.

Miljødirektoratet

Miljødirektoratet ved Ingvild Riisberg orienterte om hvordan VKMs foreløpige vurdering av strakstiltak mot den invaderende arten havnespy er benyttet som kunnskapsgrunnlag for prioritering av tiltak våren 2022. Rapporten, som ble publisert 25. mars, er første leveranse av oppdraget «Vurdering av risiko og risikoreduserende tiltak som følge av introduksjon og videre spredning av *Didemnum vexillum* i Norge». Miljødirektoratet samarbeider med Sjøfartsdirektoratet, Kystverket og Fiskeridirektoratet om å begrense skadene og hindre videre spredning av den fremmede, skadelige arten. I tillegg til videreføring av arbeidet med kartlegging og overvåking, er det iverksatt informasjonskampanjer mot fritidsbåteiere og målrettet innsats i havner på Vestlandet som er hardest angrepet. Videre er det initiert forsøk med ozonbobling og fjerning av kolonier ved hjelp av dykkere. Oppdrettsnæringen følges opp i samarbeid med Fiskeridirektoratet, mens Sjøfartsdirektoratet har ansvar for tiltak knyttet til kommersiell skipstrafikk.

Ingvild Riisberg benyttet også anledningen til å oppsummere VKMs leveranser i inneværende periode, og framhevet spesielt vurderingene av pukkellaks, CWD og GMO-legemidler som spesielt viktige rapporter for direktoratet. Utnevningen av VKM som norsk vitenskapelig myndighet under Konvensjonen om internasjonal handel med truede arter av vill og fauna og flora (CITES) i januar 2020 er også en viktig milepæl. Hun viste også til at VKMs rapporter har høy kvalitet og legitimitet, og at VKM har blitt en viktig kunnskapsleverandør for Miljødirektoratet.

Helsedirektoratet

Helsedirektoratet ved Ole Berg orienterte hovedkomiteen om pilotprosjekt til VKM med salterstattere (satt på vent til høsten 2022), litt om hvordan korona og krigen i Ukraina har tatt/tar en del av ressursene, samt om pågående prosess med å lage en intensjonsavtale med VKM.

9. Orientering fra arbeid i komiteen

Vigdis Vandvik orienterte fra arbeidet med kunnskapsoppsummeringen om effekter av klimaendringene på hovedøkosystem skog.

I dette oppdraget ble VKM bedt av Miljødirektoratet om å vurdere og sammenfatte tilgjengelig kunnskap om hvordan de pågående klimaendringene vil påvirke økologisk tilstand i norsk skog, og hvilke faktorer som gjør skogøkosystemene mer sårbare eller mer resistent mot klimaendringer. Hensikten med kunnskapsoppsummeringen er også å belyse hvordan klimaendringene vil påvirke økosystemtjenestene fra skog, og gi kunnskap som kan bidra til å formulere nye strategier for å tilpasse seg klimaendringene.

Utgangspunktet for arbeidet var «Fagsystemet for fastsetting av god økologisk tilstand», et rammeverk som er utviklet for å vurdere tilstanden til norske økosystemer. I dette systemet er vurderingene basert på en sammenlikning av dagens økologiske tilstand med en referansetilstand i et intakt økosystem med minimal menneskelig påvirkning.

Sammenlikningen gjøres ved hjelp av et sett tilstandsindikatorer fordelt på sju egenskaper som dekker økosystemets struktur, funksjoner og produktivitet. Rammeverket skal gi grunnlag for å sette forvaltningsmål på tvers av ulike samfunnsinteresser, og er et viktig grunnlag for forvaltningen av natur.

Rapporten konkluderer med at på kort sikt (2030-2050), kan en del positive og negative effekter av klimaendringene på skogøkosystemet sannsynligvis oppveie hverandre. Følgelig vil ikke klimaendringene føre til vesentlig endring av norske skoger og deres økologiske tilstand og funksjoner i denne perioden. Fram mot 2100 forventes imidlertid de negative effektene, og særlig effekter av ekstremvær og skadegjørere, å bli mer framtrædende, med økt risiko for skogdød, tap av biologisk mangfold og nedsatt økologisk tilstand. Arter som er

avhengige av gammel skog vil ha spesielt store problemer når leveområdene deres ødelegges og forringes. Det er også sannsynlig at klimaendringer vil svekke skogøkosystemets evne til å lagre karbon.

Vandvik, som var faglig leder i første fase av prosjektet, oppsummerte med at det er mange læringspunkter å hente ut av prosjektet. Oppdraget var svært omfattende (mange drivere, mange responser og mange organismer driverne kan ha effekter på), og tidsrammene som var satt av stod ikke i stil med bestillingen. Med en så omfattende mengde litteratur som skulle vurderes og sammenstilles havnet prosjektet i «brannslukningsmodus» helt fra starten.

Hovedrapporten ble presentert og overlevert Miljødirektoratet på et lanseringsmøte 29. april. Det arbeides nå med en norsk kortversjon av rapporten, som etter planen skal publiseres i månedsskiftet juni/juli.

Vedtak

Hovedkomiteen takket Vigdis Vandvik for en interessant og engasjerende presentasjon. Komiteen ser fram til å høre mer om hvordan forvaltningen følger opp rapporten.

Tirsdag 3. mai

10. Velkommen, habilitet og godtgjøring

Jan Alexander ønsket velkommen til dag to av møtet. Merete Hofshagen meldte seg inhabil i sak 12 om nytte- og risikovurdering av fisk i norsk kosthold, og deltok ikke i behandlingen av denne saken. Ingen øvrige momenter ble meldt inn av møtedeltakerne til spørsmål om habilitet.

11. Godkjenning av møteinnkalling og dagsorden

Møteinnkalling og dagsorden ble godkjent uten endringer.

12. Nytte- og risikovurdering av fisk i norsk kosthold

VKMs nytte- og risikovurdering av fisk i norsk kosthold er forankret i hovedkomiteen. Prosjektet har pågått siden april 2019, og vurderingen skal publiseres 7. juni 2022. Dette var siste behandling av prosjektet i hovedkomiteen.

Siden forrige behandling i hovedkomiteen hadde vurderingen vært til fagfelle-vurdering. Faglig leder og prosjektleder redegjorde for referee-prosessen, gjennomgikk de viktigste innspillene og viste hvordan disse var blitt fulgt opp. Hovedkomiteen var godt fornøyd med prosjektgruppens arbeid.

Kapittel 10 – “Benefit and risk comparison” og 12 - “Conclusions with answers to the Terms of Reference” ble gjennomgått særskilt. Konklusjonene i kapittel 12 ble grundig diskutert, og lagt fram for godkjenning. Alle øvrige kapitler har vært godkjent i tidligere møter.

Det har tidligere vært en diskusjon om forfatterskap for denne vurderingen. På møtet orienterte Harald Gjein om at VKMs forfatterskapskriterier skal følges også i dette tilfellet. Sekretariatet vil imidlertid ta med seg erfaringer og innspill fra diskusjonen, og vurdere om man skal se på retningslinjene på nytt.

Vedtak

Hovedkomiteen ga sin tilslutning til prosjektgruppens forslag til konklusjoner og svarene på «Terms of Reference». Det ble foreslått enkelte språklige endringer til kapittel 12. En revidert versjon av kapitlet har derfor vært sendt til gjennomlesing i etterkant av møtet.

13. Evaluering av sittende vitenskapskomité

Sekretariatet presenterte hovedpunktene fra spørreundersøkelsen som ble gjennomført i vitenskapskomiteen i april. Hensikten med evalueringen er å trekke på erfaringene fra avgående komité i forberedelsene og riggingen av arbeidet i vitenskapskomiteen den neste fireårsperioden. Hovedpunktene i undersøkelsen er knyttet til medlemmenes motivasjon for å søke seg til VKM, hvordan de har opplevd arbeidet i denne perioden, prosesser for å sikre kvalitet, etterprøvbarehet og uavhengighet, samt arbeidsformer og bruk av hovedkomiteen framover.

I diskusjonen etter innledningen stod hovedkomiteens rolle i fokus. Sentrale spørsmål var: Hvilke oppgaver skal hovedkomiteen arbeide med? Bør hovedkomiteen ha faglig ansvar for risikovurderinger og andre typer kunnskapssynteser, og i tilfelle hvilke?

Flere tok til orde for at større, tverrfaglige og tverrsektorielle vurderinger bør forankres i hovedkomiteen. Komiteen har en unik sammensetning og faglig bredde, og stort potensial til å belyse problemstillinger i et helse-perspektiv. Det ble også pekt på at hovedkomiteen har en viktig rolle i å ta opp sentrale samfunnsaktuelle problemstillinger på eget initiativ, jamfør rapportene om mikroplast og genomredigerte organismer som er levert i inneværende periode. utfordringer med kapasitet, ressurser, gruppestørrelse og varierende faglig bakgrunn ble foreslått løst ved å etablere godkjenningsgrupper innad i hovedkomiteen.

Ellers ble metodeutvikling, harmonisering av terminologi, retningslinjer for hvordan VKM skal jobbe, forfatterskapskriterier, strategiarbeid og kunnskapsbehov løftet fram som sentrale oppgaver for hovedkomiteen framover. I tillegg bør hovedkomiteen være en sentral faglig premissleverandør i det offentlige ordskiftet.

14. Videre arbeid

Kunnskapsbehovrapportene blir sendt på ny høring 20. juni, og skal drøftes og godkjennes på et eget møte i slutten av august. Sekretariatet kommer tilbake med dato og sted for møtet.

15. Eventuelt og evaluering av møtet

Ingen saker til eventuelt.

Det ble gitt tilbakemeldinger om at det under møtet var god stemning og god oppvarming.